

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 15 (28)

Суми – 2019

**SECTION 6
CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY;
CRIMINAL EXECUTIVE RIGHT**

**СЕКЦІЯ 6
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2019.i15.p47>

**ЗАРУБІЖНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ
РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ГРОМАДСЬКИХ РОБІТ**

*Бурда Степан Ярославович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
ІПФПНП Львівського державного університету внутрішніх справ,
ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-9904-311X>*

У статті висвітлюється зарубіжний досвід кримінально-правової регламентації покарання у виді громадських робіт, здійснюється аналіз кримінального законодавства зарубіжних держав, яке регламентує даний вид покарання, дається його кримінально-правова характеристика, приділяється увага порівнянню покарання у виді громадських робіт в Україні та іноземних державах в яких також передбачений даний вид кримінального покарання, робиться спроба охарактеризувати сучасний стан та тенденції розвитку визначеного виду покарання в кримінальному праві зарубіжних держав та у кримінальному праві України.

При проведенні дослідження акцентується увага на те, що назва даного виду покарання, як і будь-якого іншого має, по-перше, вказувати, що мова йде про покарання (тобто про стягнення, захід державного примусу, кару) і, по-друге, у стислому виді відображати його зміст. Теперішня його назва цим вимогам не відповідає, бо словосполучення «громадські роботи» вказує лише і тільки на те, що ми маємо справу з працею на користь суспільства, а не з покаранням.

В ході написання статті наголошується на тому, що дане покарання передбачає виконання засудженим визначених йому суспільно корисних робіт. Такий характер цих робіт означає, що вони, по-перше, здійснюються не на користь потерпілого чи будь-якої іншої особи, а в інтересах суспільства (громади) і, по-друге, мають соціальну, а не економічну спрямованість. Види суспільно корисних робіт, які належить виконувати особам, засудженим до розглядуваного покарання, визначають органи місцевого самоврядування.

Робиться висновок, що назва даного виду покарання, як і будь-якого іншого має, по-перше, вказувати, що мова йде про покарання (тобто про стягнення, захід державного примусу, кару) і, по-друге, у стислому виді відображати його зміст. Теперішня його назва цим вимогам не відповідає, бо словосполучення «громадські роботи» вказує лише і тільки на те, що ми маємо справу з працею на користь суспільства, а не з покаранням.

Ключові слова: Кримінальний кодекс, Кримінально-виконавчий кодекс, кримінальне покарання, кримінально-правова характеристика, засуджений, громадські роботи.

Burda S. Ya. Foreign and National Experience of Criminal and Legal Regulation of Punishment in the Form of Public Works. The article deals with the foreign experience of criminal legal regulation of punishment in the form of public works, an analysis of the criminal legislation of foreign states, which regulates this type of punishment is carried out, its criminal and legal characteristics is given, attention is paid to the comparison of punishment in the form of public works in Ukraine and foreign countries in which this type of criminal punishment is also provided, an attempt to characterize the current state and trends of development of a certain type of punishment in a criminal law of foreign countries and Ukraine is made.

This punishment implies the execution of certain socially useful works to convicts. Such a character of these works means that, firstly, they are carried out not in the benefit of the victim or any other person, but in the interests of society and, secondly, they have a social, rather than economic, orientation. Types of socially useful works to be carried out by persons sentenced to the punishment are determined by the local self-government bodies.

Penalties in the form of public works are assigned to: adults – for a period of 60 to 240 hours; persons aged 16 to 18 years - for a period of 30 to 120 hours. This type of punishment is not intended for persons recognized as persons with disabilities of the first or second group, pregnant women, persons who have reached the retirement age, as well as servicemen of regular service.

Public works are taking place: convicted adults – no more than 4 hours a day (Part 2 of Article 56 of the Criminal Code); convicts under the age of 18 - no more than 2 hours a day (Part 1 of Article 100 of the Criminal Code). Identified useful works to the convicted person are performed by him personally and free of charge. According to Part 1 of Art. 56 of the Criminal Code a convict must perform socially useful work assigned to him in time-free from work or study. In accordance with Part 1 of Art. 36 of the Criminal Code the public works are performed in time free from the main work or study, the type of which is determined by local self-government bodies.

The title of this type of punishment, as well as any other, has to indicate, firstly, that it is a punishment (a penalty, a measure of state coercion, punishment), and, secondly, in a compressed form, to reflect its content. Its current title is not up to these requirements, because the phrase «public works» refers only to the fact that we are dealing with labor in favor of society, and not with punishment.

Key words: Criminal Code, Criminal and Executive Code, criminal punishment, criminal and legal characteristics, convicted person, public works.

Постановка проблеми. Дане покарання передбачає виконання засудженим визначених йому суспільно корисних робіт. Такий характер цих робіт означає, що вони, по-перше, здійснюються не на користь потерпілого чи будь-якої іншої особи, а в інтересах суспільства і, по-друге, мають соціальну, а не економічну спрямованість. Види суспільно корисних робіт, які належить виконувати особам, засудженим до розглядуваного покарання, визначають органи місцевого самоврядування.

Покарання у виді громадських робіт призначаються: повнолітнім особам – на строк від 60 до 240 годин; особам у віці від 16 до 18 років – на строк від 30 до 120 годин. Даний вид покарання не призначається особам, визнаним особами з інвалідністю першої або другої групи, вагітним жінкам, особам, які досягли пенсійного віку, а також військовослужбовцям строкової служби [1].

У санкціях, що передбачають громадські роботи, вони встановлені на строк: до 120 годин (ч.1 ст. 303 КК), до 200 годин (ч. 1 ст. 125, ч. 1 ст.126, ч. 1 ст. 226 КК), до 240 годин (ст. 132, ч. 1 ст. 137, ст. 145 КК), від 100 до 200 годин (ч. 1 ст.213, ч. 1 ст. 225 КК), від 100 до 240 годин (ч. 1 ст. 134 КК), від 150 до 240 годин (ч. 2 ст. 125, ст. 128 КК) [1].

Громадські роботи відбуваються: повнолітніми засудженими – не більш як 4 години на день (ч. 2 ст. 56 КК); засудженими у віці до 18 років – не більш як 2 години на день (ч. 1 ст. 100 КК). Визначені засудженому суспільно корисні роботи виконуються ним особисто і безоплатно. Згідно з ч. 1 ст. 56 КК засуджений повинен виконувати призначені йому суспільно корисні роботи у вільний від роботи чи навчання час. Відповідно до ч.1 ст. 36 КВК громадські роботи полягають у виконанні засудженим у вільний від основної

роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування [3].

Мета дослідження. Метою дослідження є вивчення та аналіз кримінального покарання у виді громадських робіт в зарубіжних державах, а також порівняння даного виду покарання і практики його застосування в Україні та закордоном.

Стан досліджень. Дослідженню даного виду покарання присвячено низку наукових досліджень, зокрема, це праці таких вчених, як М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, О. В. Беца, І. Г. Богатирьов, О. І. Богатирьова, О. М. Джужа, В. Г. Павленко, А. Х. Степанюк, В. М. Трубников, Б. О. Кирись.

Виклад основних положень. Покарання у виді громадських робіт з'явилося в Україні з прийняттям Кримінального кодексу 2001 року. Відповідно до ч. 1 ст. 56 Кримінального кодексу України, даний вид покарання полягає «у виконанні засудженим у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування» [1].

Покарання у виді громадських робіт призначаються: повнолітнім особам – на строк від 60 до 240 годин; особам у віці від 16 до 18 років – на строк від 30 до 120 годин. Даний вид покарання не призначається особам, визнаним особами з інвалідністю першої або другої групи, вагітним жінкам, особам, які досягли пенсійного віку, а також військовослужбовцям строкової служби [1].

У санкціях, що передбачають громадські роботи, вони встановлені на строк: до 120 годин (ч. 1 ст. 303 КК), до 200 годин (ч. 1 ст. 125, ч. 1 ст. 126, ч. 1 ст. 226 КК), до 240 годин (ст. 132, ч. 1 ст. 137, ст. 145 КК), від 100 до 200 годин (ч. 1 ст. 213, ч. 1 ст. 225 КК), від 100 до 240 годин (ч. 1 ст. 134 КК), від 150 до 240 годин (ч. 2 ст. 125, ст. 128 КК) [1].

Громадські роботи відбуваються: повнолітніми засудженими – не більш як 4 години на день (ч. 2 ст. 56 КК); засудженими у віці до 18 років – не більш як 2 години на день (ч. 1 ст. 100 КК). Визначені засудженому суспільно корисні роботи виконуються ним особисто і безоплатно. Згідно з ч. 1 ст. 56 КК засуджений повинен виконувати призначені йому суспільно корисні роботи у вільний від роботи чи навчання час. Відповідно до ч. 1 ст. 36 КВК громадські роботи полягають у виконанні засудженим у вільний від основної роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування [3].

Назва даного виду покарання, як і будь-якого іншого має, по-перше, вказувати, що мова йде про покарання (тобто про стягнення, захід державного примусу, кару) і, по-друге, у стислому виді

відображати його зміст. Теперішня його назва цим вимогам не відповідає, бо словосполучення «громадські роботи» вказує лише і тільки на те, що ми маємо справу з працею на користь суспільства, а не з покаранням. Назву даного виду покарання доцільніше змінити, скажімо на «примусові роботи».

Покарання, аналогічне за змістом громадським роботам, передбачає і кримінальне законодавство ряду зарубіжних держав. Так, у КК Республіки Білорусь і Нідерландів воно називається так само, як і у КК України – громадські роботи. Законодавство Великобританії називає це покарання наданням безоплатних послуг суспільству; КК Іспанії – роботами на користь суспільства; Кримінальний закон Латвійської Республіки – примусовими роботами; КК Республіки Молдова – неоплачуваною працею у користь суспільства; КК Російської Федерації – обов'язковими роботами; КК Франції – роботами в громадських інтересах; КК Чеської Республіки – суспільно корисними роботами.

Ступінь тяжкості громадських робіт порівняно з іншими видами покарань кримінальне законодавство зарубіжних держав визначає по-різному. Так, якщо, скажімо, за КК Республіки Білорусь (ст. 49) і КК Киргизької Республіки (ст. 42) громадські роботи є найменш суворим видом покарання, то у системі покарань Латвійської Республіки (ст. 36 Кримінального закону) вони є другим (після штрафу) за суворістю видом покарання, у системі покарань Республіки Казахстан (ст. 39 КК) – третім (після штрафу і позбавлення права займати певну посаду або займатися певною діяльністю) за суворістю видом покарання, у системі покарань Республіки Молдова (ст. 62 КК) – четвертим (після штрафу, позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю та позбавлення військового, спеціального або почесного звання, класного чину і державних нагород) за суворістю видом покарання.

За законодавством більшості згаданих вище держав громадські роботи можуть застосовуватися лише як основне покарання. Згідно з КК Республіки Білорусь, КК Іспанії, КК Франції, вони призначаються як основне, так і як додаткове покарання.

Як основне покарання громадські роботи можуть застосовуватися у порядку переходу до призначення засудженому більш м'якого виду основного покарання, ніж передбачено законом за вчинений ним злочин. Цей перехід може мати місце як на підставі загальної (аналогічної ст. 69 КК України) статті, що допускає призначення більш м'якого покарання порівняно з встановленим за

даний злочин, так і на підставі спеціальних норм, які передбачають застосування замість визначеного за даний злочин покарання саме громадських робіт. Так, у §14 Закону Великобританії «Про повноваження кримінальних судів» 1973 року вказано, що якщо особа у віці 17 років і старше визнана винною у злочині, який підлягає покаранню позбавленням волі, то суд може застосувати до неї замість цього покарання покарання у виді надання послуг суспільству [4, с. 26]. У ст. 131-8 КК Франції зазначено, що якщо вчинене особою злочинне діяння (проступок) карається тюремним ув'язненням, то суд вправі застосувати замість нього покарання у виді робіт в громадських інтересах. Роботи в громадських інтересах не можуть бути призначені підсудному, який від них відмовляється чи не був присутній у судовому засіданні. КК Чеської Республіки (§45) встановлює, що у випадку засудження особи за злочин, який карається позбавленням волі на строк не більше 5 років, суд може призначити замість цього покарання покарання у виді суспільно корисних робіт, якщо з врахуванням характеру вчиненого злочину і можливістю виправлення злочинця він прийде до висновку, що виконання цього покарання приведе до мети покарання таким самим чином, як і відбуття покарання у виді позбавлення волі.

Розмір громадських робіт визначається кримінальним законодавством зарубіжних держав по-різному. Так, за КК Республіки Білорусь (ч. 2 ст. 49), КК Республіки Казахстан (ч. 2 ст. 42), КК Республіки Молдова (ч. 2 ст. 67), КК Російської Федерації (ч. 1 ст. 49) вони призначаються на той самий строк, що і за КК України – від 60 до 240 годин; за Кримінальним законом Латвійської Республіки (ч. 1 ст. 40) – на строк від 40 до 280 годин; за КК Нідерландів (ч. 3 ст. 22d) – на строк до 240 годин; за КК Киргизької Республіки (ч. 2 ст. 43) – на строк від 40 до 240 годин; за КК Чеської Республіки (§45a) – на строк від 50 до 400 годин. У законодавстві Великобританії розмір надання безоплатних послуг суспільству визначається залежно від порядку їх застосування: якщо надання безоплатних послуг суспільству застосовується як самостійне покарання на основі Закону «Про повноваження кримінальних судів» 1973 року, то вони призначаються на строк від 40 до 240 годин (п. 1 §14) [4, с. 26], а у випадку застосування до засудженого на підставі Закону «Про кримінальну юстицію» 1991 року комбінованого наказу про пробачення і надання послуг суспільству – на строк від 40 до 100 годин (п. 1 §11) [4, с. 45].

Неоднаково вирішує зарубіжне законодавство і питання щодо денної тривалості відбування громадських робіт. Деякі КК ніяких постанов з

цього приводу не містять і, отже, денна тривалість виконання названого покарання визначається законодавством, яке регламентує порядок його відбування. Ті ж КК, які встановлюють денну тривалість відбування громадських робіт, визначають її по-різному. Наприклад, якщо за КК Республіки Білорусь (ч. 2 ст. 49), КК Республіки Казахстан (ч. 2 ст. 42), КК Республіки Молдова (ч. 2 ст. 67), тривалість виконання даного покарання не може перевищувати 4 годин у день, то за КК Іспанії (ч. 1 ст. 49) – 8 годин на день.

Громадські роботи виконуються у вільний від основної роботи чи навчання час (ч. 1 ст. 49 КК Республіки Білорусь, ч. 1 ст. 42 КК Республіки Казахстан, ч. 1 ст. 43 КК Киргизької Республіки, ч. 1 ст. 40 Кримінального закону Латвійської Республіки, ч. 1 ст. 67 КК Республіки Молдова. У КК Франції (ст. 131-23) вказано, що робота в громадських інтересах підпорядкована приписам законів і регламентів щодо праці у нічний час, гігієни, безпеки, праці жінок і молоді. При цьому держава відповідає за усю шкоду чи її частину, що спричинена засудженим іншій особі і прямо впливає з виконання вироку, який приписує виконання роботи в громадських інтересах (ст. 131-24).

За законодавством зарубіжних держав ухилення від відбування громадських робіт чи порушення умов їх виконання (у тому числі неналежне, незадовільне, недоброякісне їх здійснення) можуть потягти за собою:

- накладення на засудженого стягнення. Наприклад, Закон Великобританії «Про повноваження кримінальних судів» 1973 р. (§ 15-17) встановлює, що якщо засуджений без розумних вибачень порушив встановлені вимоги щодо відбування покарання у виді надання безоплатних послуг суспільству (включаючи незадовільне виконання дорученої йому роботи), то суд, не скасовуючи рішення про його застосування, може накласти на нього штраф у розмірі до 50 фунтів стерлінгів [4, с. 31];

- заміну громадських робіт більш тяжким покаранням. Так, за КК Республіки Молдова (ч. 3 ст. 67) злісне ухилення засудженого від неоплачуваної праці в користь суспільства тягне за собою заміну цього покарання арештом із розрахунку 1 день арешту за 8 годин неоплачуваної праці в користь суспільства або штрафом з розрахунку 50 умовних одиниць штрафу за 60 годин неоплачуваної праці у користь суспільства;

- застосування покарання, замість якого були призначені громадські роботи. Так, закон Великобританії «Про повноваження кримінальних судів» 1973р. (§ 15-17) встановлює, що якщо засуджений без розумних вибачень порушив

встановлені вимоги щодо відбування покарання у виді надання безоплатних послуг суспільству (включаючи незадовільне виконання дорученої роботи), то суд може скасувати рішення про його застосування і призначити покарання, якому підлягала особа за вчинений нею злочин [4, с. 31]. За КК Іспанії (§ 3 ст. 88) у випадку порушення засудженим порядку відбування громадських робіт або їх невиконання, що були застосовані замість призначеного за вчинений злочин покарання, починає виконуватися замінене покарання за вирахуванням тієї частини строку, яка відповідно до встановлених правил заміни покарань уже була ним виконана;

- кримінальну відповідальність. Так, наприклад, згідно з ст. 419 КК Республіки Білорусь злісне ухилення засудженого від відбування громадських робіт визнається злочином і карається арештом на строк до 3 місяців. Особа визнається такою, що злісно ухиляється від відбування цього покарання, якщо вона: а) не вийшла після офіційного попередження без поважних причин більше двох разів протягом відбування даного покарання на громадські роботи; б) вчинила більше двох разів після офіційного попередження інші порушення трудової дисципліни під час виконання громадських робіт; в) скрилася з метою ухилення від відбування цього покарання [5, с. 292].

Висновки. Назва даного виду покарання, як і будь-якого іншого має, по-перше, вказувати, що мова йде про покарання (тобто про стягнення, захід державного примусу, кару) і, по-друге, у стислому виді відобразити його зміст. Теперішня його назва цим вимогам не відповідає, бо словосполучення «громадські роботи» вказує лише і тільки на те, що ми маємо справу з працею на користь суспільства, а не з покаранням. Назву даного виду покарання доцільніше змінити, скажімо на «примусові роботи».

За законодавством більшості зарубіжних держав покарання у виді громадських робіт може застосовуватися лише як основне, проте, в КК Республіки Білорусь, КК Іспанії, КК Франції, воно призначається як основне, так і як додаткове. Як основне покарання громадські роботи можуть застосовуватися у порядку переходу до призначення засудженому більш м'якого виду основного покарання, ніж передбачено законом за вчинений ним злочин. Цей перехід може мати місце як на підставі загальної (аналогічної ст. 69 КК України) статті, що допускає призначення більш м'якого покарання порівняно із встановленим за даний злочин, так і на підставі спеціальних норм, які передбачають застосування замість покарання визначеного за даний злочин покарання у виді громадських робіт.

Література:

1. Кримінальний кодекс України станом на 11.01.2019 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу до відомостей: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування терміна «особа з інвалідністю» та похідних від нього» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 46, ст.371.
3. Кримінально-виконавчий кодекс України станом на 04.11.2018 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу до відомостей: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>.
4. Уголовное законодательство зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии, Японии). Сборник законодательных материалов / Под ред. И.Д. Козочкина. М.: Изд-во «Зерцало», 2001. 352 с.
5. Уголовное право. Общая часть: Учебник / Н.А. Бабий, А.В. Барков, И.О. Грунтов и др.; Под ред. В.М. Хомича. Мн.: Тесей, 2002. 496 с.
6. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ-Харків, 2001. 416 с.
7. Маляренко В. Т. Про покарання за новим Кримінальним кодексом України. Київ, 2003. 156 с.
8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ, 2018. 1360 с.